

MAGYAR TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BIBLIOTHECA ACADEMIAE
SCIENTIARUM HUNGARICAE
BUDAPEST KELETI KÖNYVTÁR
BIBLIOTHECA ORIENTALIS
COLL. KAUFMANN, B 427.

WEISZ Miksa

Néhai dr. Kaufmann Dávid tanár könyvtárának héber
kéziratai és könyvei. Összeáll. és ismerteti ---.
Budapest, 1956. Alkalay ny. Pozsony. 199,80 p. 23 cm.

P
428-
428.

[Faded, illegible text on a rectangular piece of paper]

[Faded, illegible text on a rectangular piece of paper]

811

אגרת התשובה

להגאון והחסיד הרב רבינו יונה גירונדי ז"ל

אשר עליה פקד וצוה הראש ז"ל

לקרותה בכל שבוע שחל רח להיות בתוכה

ופור נוספו עליהם דברים טובים דברי חסידות לאחרונים ז"ל
ולמען זכות כהם את הרבים הובא מקדש אל
בית הדפוס פה

קק קראקא

עמית מחשלת ארזינו העלך החסיד והארי

שטימאנוס ירה

בקרס סיון שנת ופרשת ו שמו אז שמי
על בני ישראל ואני אכרסם
אביר

יצחק משה מילר

אגרת התשובה
אשר עליה פקד וצוה הראש ז"ל
לקרותה בכל שבוע שחל רח להיות בתוכה
ופור נוספו עליהם דברים טובים דברי חסידות לאחרונים ז"ל
ולמען זכות כהם את הרבים הובא מקדש אל
בית הדפוס פה

אגרת התשובה

להגאון והחסיד הרב רבינו יונת גירונדי ז"ל

אשר עליה פקד וצוה הראש ז"ל

לקרותה בכל שבוע שחל רח להיות בתוכה

ועוד נוספו עליהם דברים טובים לדברי חסידות לאחרונים אל
ולמען זכות כהם את הרבים הובא מקדש אל
בית הדפוס פה

קק קראקא

תחת מחשלת אדונינו המלך הקסיר והארי

סשיאנוס ירה

בחדש סיון שנת ופרשת ו שמו אז עמי
על כני ישראל ואני אכרם
לכיר

Handwritten signature

[Faint, mostly illegible text in Hebrew script, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

פעל' ויגדל ויאדיר מפשו גדלים מן האביר
 כדרכים ומן המפורסם וכותבים דקדק.
 וזה מעשה במילות חסדים
 ודבר על לב העמי והיו דבריו נח' רוח לאביון
 ונחמנו ממעשיו ומעצבונו והיו ויכבדו
 ויכשלו ויחנקו ממעשיו כי שבמו כפשו לאביון
 וארזל הנותן פרוטה לעמי מתבדק בו ברכות
 והמפייסו בדברים מתבדק בלא שכחה ותפק
 לרעב בפשך והוא עבין פשו דברים והראות
 לו רצון טוב כלב שלב וכנפש חפז הלא הרא'
 מה שכתוב בפרש' בחר היטב כי פכרו הרבה
 מאד מהעושה נדקות וברכות רבו ונכבדות
 ממנו . והענין יורה לעמי לטוב לו להדמי
 לו ונאמר טוב איש חונן ומלוה ואח' רזל גדול
 המלוה לעמי מן העושה דקדק. והשלש' תן
 לו ענה ודבר לרוחמו ונהנהתו ויטול שכר
 על פני הענה כי האדם שמח בהכירו אהבת
 חברו הנאמן לו בהשגתו של מעשיו מחלות
 רגונו הטוב שכ' שיתן וקטורת יסמח לב וימתק
 רעהו מענת נפשו . והרביעי' ישיית ענות לפני
 רבי' לעשו דקדק וחסד ויקבל שכר על הרבים
 אשר הנדיק ועל הכפשות אשר יעשה ויזכה
 בשכר הדקדק אשר תעשה על ידו שכ' ונדב
 כדכות ועץ והוא על כדכות יקום ואח' רזל
 גדול המעשה מן העושה וזהו אהבת חסד .
 ומן הדרך הזה אשר ישכח האדם על עושה
 טוב וכל מטיבי צד למוק ידם למען ואחזו
 דרכם ויפייסו לומן . וארזל במדרש חכי ישנה
 גלבי ער חכי ישנה בגלות מן הדקדק מבלתי
 יכולת ולבי ער על גמילות חסדים .
 שבתה שקר הוקמה לעל' ואחר שהורה
 תורה כי הדברות על על' כמו כן
 היהירה על שכונת שוא ונאח' בעל' כי אכני
 זו' לדיך אל קנא לומר אף על פי שאני רמוס
 ומנון כועם חכי על עובדי ע"ז ונ' על שכונת'

שוא וקנה לא יקנה לומר אף על שאני חנקה
 לשבים כשאר עבדו איני חנקה הנשכ' לשקר
 העובר על' מקלל את' שכ' כי מורעו נתן
 למולך . והנשבע שבוע שוא מקלל
 את' שכ' ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את
 שם לדיך חכי יי' . וכשכד מחייבין שכונת על
 אדם והוא יודע שאינו יכול לישכ' באח' אכור
 לו לומר אכני אשבע כדי לאח' את חברו כדי
 להתפטר עמו שכך אמרו במלתא מנון שלא
 יקבל עליו להשבע שכ' לא תשא את שם יי' לדיך
 לשוא הוא כמו לא תשא שמוע שוא תרגומו לא
 תקבל שמוע דשקר .
המלשינים . והמפורות והכותבים חתימת
 בארץ החיים יורדים לניהוס
 וכדוכים שם לדורי דורות .
המלבין פני חברו כרבי ולא עשה תשובה
 אין לו חלק לעל' . ואין תשובתו
 תשובה עד שירצה את חברו .
אסור לנער כל איש מישאל בין כדברים
 בין במעשה שכ' ולא יתנו איש את
 עמיתו ואמר רזל באונאת דברים הכתוב
 מדבר ולשון אונאה ל' נער כמו שכ' ואחלתי
 את מוניך את כשרם וכשמוהיר הכתוב על
 אונאת ממון הזכיר שם מקח שכא' וכי תיכרו
 ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תבז
 איש את אחיו . ואם מנער למנה או יתן חייב
 מיתה בידי שמים שנאח' כל אלמנה ויתום לא
 תענון . אם ענה תענה אותו וחרה אפי'
 והרגתי אתכם .
המלוח כריכות מתווסט וממונו כלה
 ואכד העושר יהוא בענון רע
 אפילו ממון שהוריה בועת אכד ועושר שעשה
 במשפט פרוטה של רבית מכלה את הכל ולא
 יעשר ולא יקום חילו ואחרתיו עדי אובד כמו
 שאמר רזל בא' זה ואכד אתה ונא' כפשו לא
 נתן

נתן כנשך ושחד על בני לא לקח עושה אלה
 לא ימוט לעולם . למדנו שהמלוה כריכות
 מתווסט ואינו עולה לעולם ונאח' מלוה הונו
 כנשך ותרבות לחונן דלים וקפצנו . המלוה
 כריכות אינו בא בתחייבת המתים שנאח' כנשך
 נתן ותרבות לקח וחי לא ימיה אח' חזל אעפי'
 שיש מלאך מליץ זכות על העושה שא' עבדות
 ומוכיר עליו זכות שכירו המלוה כריכות אין
 מלאך אחד מלמד עליו זכיות .
תן נבלות הפה מן העבדות החמורות
 שמתרבות העולם שכ' על בחוריו
 לא ישמח יי' זאת יתמונו ואת' לאמנותו לא ירחם
 בי כלו ספק ומרע וכל פה רוב נבלה ככל זאת
 לא שכ' אצו ועוד ידו בטויה .
המספר לשון הרע בלא כופר בעיקר שכ' אשר
 אח' ללשוננו נבכיר שפתנו אחינו מי אדון לנו .
תקנה גדולה ליראת שמים ודרכי תשובה
 עשה לך רב וקנה לך חבר ותדבר
תמיד עם החבר ביראת שמים וייתעץ תמיד
עמך על תיקון מעשך והיאך תגבל מן החטא
 ומכל דבר שיכא לירך שכ' אז נדברו יראי יי'
 איש לא רעהו ויקשב יי' וישמ' ויפתך ספר זכרון
 לפניו ואח' באבות דר' נתן רבי עקיבא אומר
 המדבק לעוברי עבירה אעפי' שאינו עושה
 במעשיהם מקבל שכר כיונא בהן .

גמלם הדרש הראשון

הדרש השני לא יתפור אדם בגד צמר
 בחוט של פשת' היא הנק'
 פרמא בכבד צמר ועורה שתכרו בה חתיכות
 בגד פשתים ככ' וכ' בראבים לא יתפור אותה
 בכבד צמר עד שיקור ממנה בגד הפשתים וכן
 כרים וכסתות של צמר לא יתפור אותם אלא
 בתוטי קנבוס או בחוטי צמר . ואפי' עשר

מכעות זו ע"ז ויש כלאים בתחומה לא ישכ
 על העליונה . ונרץ שיצמו הסויטין נדר שלא
 יתפרו כבדי צמר אלא בקנבוס .
 לא ישחית אדם פאת זקנו ולא יעשה כמעשה
 המיחתי חוט של שערות ומבלמים השאר
 בתפר כי תעויה הם ואי אפשר בלא מכוול
 לא יבלשו כל זקנם במספרו ולא יעבירו תער
 כל עיקר . ומדקקים אפילו תחת גרונוס
 מבלמים במספרים . וכן עושי בכל גלות החל
 הזה אשר נדרפת . אומנם תחת הברון אינו
 אסור מן התור' לפי שאין שם פיהא אכל אכרו
 חזל להעביר שער בתער ככל מקום שכונף
 וא' שי' תחת זרועותיו לפי שדומה לתיקון הנשים
 אכל מותר להעביר במספרים .

גיד הכנה שמכונות שלו אסור בהנאה מן
 התורה לפי' לא יתן אותה לשכחתו ולא
 לנכרי אלא לכלבים שאין מזונתם עליו שכל
 דבר שאסור בהנאה אסור למכרו ולאו' ליתנו
 במתנה מפני שמחזיקין לו טובה ואסור ליתנו
 לחתול או לכלב שמונותיהם עליו .
 קדרה שהניסה השפחה על האש ונתבשל
 התבשיל כמאכל בן דרוסאי אותו
 תבשיל אסור באכילה ושוכרין אותה הקדרה
 ומגבילין את הקערו' שאכלו בהן אותו תבשיל
 ואם הקערות של חרם ישברו ואעפי' שהדליק
 ישראל את האור לא נתן השפחה את הקדרה
 על גבי האש והשפח' יכולה לנער את הקדרה
 וכל עשה שתעביר הקדר' מעל גבי האש קודם
 ששלה כמאכל בן דרוסאי כריכה היהודית
 להסירה על גבי האש .

השולח מחבת לתנור ביד ככרי ואין שם
 שומ' ישראל הרי השכר נבלה חושאי'
 שאל החליף הגוי חתכה מן החתיכות או
 החליף התרגולת או המדק שכך אחזל כשר
 ישראל ביד גוי אסור אפילו בחותם אחד עד

מה שאם חותם בתוך חותם :
 לא יתן הכרי המוכת לתוך האם אפי'
 שום שם שומר ישראל ואפי' השליך ישראל
 עץ אחד כתבור שאין התבור ככסר בהשכלת
 העץ אלא לאפות את הפת בלבד אבל לא
 לתבשיל אלא נדיק מיתן היהודי את המוכת
 לתוך התבור למקום שר אוי להתבשל פס :
 היהודית ההולכת לתבור לאפות פתה תשליך
 הקובמת עץ אחד לתוך האור שכרה הרבה
 מאד ומפייסים האופה שיטיב בעיניו השכלת
 העץ לאור :
 מקום שאין היהודית הולכת לבית התבור
 שוכרין הקהל אש אחד להכשיר
 את התבור :
 ושמעאליות שטבלה לפס עבדות אם לא
 האמינה בתורת משה ואיכה
 מקיימת ומקבלת עליה מנות שהאשה חייבת
 בהן הרי היא עושה יין כסך במגעה והרי היא
 ככותית לכל דבריה :
 יין שנתנו בו מעט דבש ונגע בו הגוי הרי הוא
 יין כסך וכן הורו כל חכמי נרבות ואלימנאיה
 ופרוכיכנה וקטלנאיה ולא פקפק אחד מהם
 בדבר מעולם :
 כצע שנתנו בו חומץ אסור ליקח אותו מהגויים
 גבינה של גויים אסורה בכל ריקס וכן חלב
 שתלבו גוי ואין ישראל רואהו אסור
 לאכול ממנו :
 השוחט את העוף נדיק לשחוט את הורו'
 או לנכסן בשעת שחיטה ואם לא
 עשה כן נדיק לתוך את העוף אחר אחר בין
 לכלי בין לקדרה וכשיכרוק בסמיני יכרוק ג'כ
 אם נשחטו הורו' וכן וכשחולמין את הכסר
 שורין אותו במים תמולה כדי שיתרכך הכסר
 ויהיה נוח לבלוט דמו ע' המלח ומדיקין אותו
 אחר הקרייה יפה יפה ואק' מולחין אותו יפה

הרי לא מחולקן פלוג ומותרים :
 בלאי הכרם אסורים באכילה ובהנאה אפי'
 כחונה לארץ ואין נאסרין עד שיהיו
 שם שני מינין מלבד הכרם כגון חטה ושעורה
 אבל מין אחד בכרם כגון חטה בלבד בכרם
 בחונה לארץ מותר :
 מרובבת אילן והרבעת בהמה אסורין מן
 התורה בחונה לארץ כדאית' בפ'
 קדושי' ובני נח הוזהרו עליה' כדאית' בסנהדרין'
 אסור מן התורה להרכיב אילן באילן מין
 בשאינו מינו אפילו בחונה לארץ :
 מין במינו מותר אפי' באי' ובמשיני' ובכריתות
 של סדר זרעי' מסורס איזהו מין במינו ואיזהו
 מין משאינו מינו זה כלל גדול בתורה כל דבר
 שאיך יודע בו אם הוא מותר או אסור הרי
 זה אסור עליון עד שתשאל למסד ויאמר לך
 מהו מותר :
 כל ישראל חייבים להפריש חלה מעיסתן ואין
 לה שיעור ואסור לבעל קרי עד שיטבול
 לקרייו במקום שהנה טובלת בו ויש מקומות
 שפרישין ב' חלו' א' לאור וא' לכהן והוא מנהג
 יפה והחלה הב' אוכל אותה הכהן אע"פ שהוא
 בעל קרי ושעור העיסה שפרישו ממנה חלה
 ה' רבעים קמח ושעורן מ'ג בנים ושלים בינה
 וחומש בינה כמנין חלה ואם הדבר אכל
 האשה כספק ואיכה יודעת אם יש בעיסתה
 כשעור אם לאו תפריש חלה בלא ברכה :
 וכשהאשה מפרשת חלה ראשונה מברכת באי'
 אח' אק' לה פריש חלה :
 אסור להדליק או לעשות כל מלאכה בערב
 שבת אחר שקיעת החמה ובקר בלשון
 חז"ל בין השמשות ואם היו מעונין אסור להדליק
 עד שיאיר הדבר כרוך שהשמש לא שקעה :
 והמדליק מספק חייבים הכל לבעור בו :
 אסור לישראל להשכיר בהמתו לכותי או

להשאילה לדעת שתהא כרשות הכותי בשבת
 שחא יעשה בה הכותי מלאכה בשבת מפני
 שישראל מנווה על שביעת בהמהו :
 אסור להוסיף מים ואפי' הן חמין לתוך קדרה
 של תבשיל חמין בשבת והמוסיף הרי
 הוא כמבשל בשבת :
 אסור לאדם שיאיר לבו טרוד בעסקיו בשבת
 אע"פ שאחז' דבור אסור הרהו' מותר'
 אם יש לו מתוך ההרהור טרדת הלכ או כדבור
 דאנה אסור שחא' ועשית כל מלאכתך ואחר
 במכילתא שתהא כל מלאכתך בעיניך כאלו
 היא עשוי' שלא תהדר עליה וכן אנו אומרים
 בתפלה מנות של' השקט וכטח מנוח שלמה
 שא"ת רוצה בה ובברכת המזון אנו אומ' שלא
 תהא צרה ויגון ביום מנוחתנו :
 אל יעבוק אדם בדבריו בטלה בשבת אלא
 יענן את השבת ויעבוק בתורה או
 במקרא או במדרש או בהלכות או בגמ' שכן
 חז"ל במדרש ובתנא' טעם לדבר שלא נתנה
 שבת אלא דומיא של ע"ה שחא' ואלתם אכול
 ושכבו והלל' את שם יי' אלדיכס אשר עשה
 ג' וכו' להפליא :
 אסור להדליק ולעשות שום מלאכה בחוצאי
 שבת ואפי' בחנות הלילה עד שיכיל'
 או עד שיתפלל :
 בשם שאסור לאפות ולבשל מים לחול כך
 אסור לבשל ולאפות מים א' ל'ט שמי :
 אסור לאפות בתגוריס גדולים ביט' לא הפת
 שהוא נדיק בו כיום שלא התירו חכמי'
 אלא לאפות יותר מן הנדיק לו אלא בתגור קטן
 מפני שהפת יפה בשעה שהתגור מלא כדו'
 שתתפוד הלהבה ולא תזרוך את הפת אבל
 תגור גדול אין נדיק למלאות אותו מן הפת
 ולא עוד לא כשמלאין אותו מן הפת מבטן
 יותר מדאי' והב' תגוריס גדולים שבעי' אש
 אוגם

בגמ' -

בגמ' -

אינם מתמלאין מן הסתם של ישראל הרי הם מתמלאים מן הסתם גויים ואם ישראל אופה יותר מאה שהוא נרדף בני כיום נמצא אופה שלא לנזרך

אסור למרוס נזאר העוף ביום לנזר שמישה אבל מורטו מעים לפי שהמריטה בעוף מי ביום אפי' כיד הרי זה אב מלאכ' כמו שאמרו חז"ל במסכת שבת

אין ממעטין את השמן הנקטן בנר הדלוק ואין מריקין ממנו לנר אחר כל זמן שהוא דולק ואם יש בו כ' פתילות אין לוקחים נשם פתילה אחת להאיר לו בייקום אחר :

אין גדלין את הפתילו' ביום ויהיו הכשי' זיהרו לגדל מעיט פתילות הנריכות להן ביום :

אסור לעשות מלאכה בחשמן מן התורה מן מן המלאכות שפי' חז"ל שהן מותרות כמו שמפורסם במורא ואחז"ל כל המכזה את המועדות כלו ע"פ ס' א"ת חב המנו תשמור וסומך ליה לדי' מסכה לא תעשה לך ופי' רש"י אל המכזה את המועדות מעשה מלאכה בחש"מ ומוה הכתוב את חב המנות תשמור דרשו בגמ' חבינה איסור מלאכה בחש"מ :

ואסור לעשו' קהורה או הלוא' ריוח בחש"מ :

ואסור להגור' שום הגורא' בין בדין בין באסור והיתר אחר שאכל ושתה סכך אחז"ל השותה רביעית יין מי אל יורה והמורה עובר בלאו שפ"א יין וסכך אל תשת איתו ובכרך אתך וגו' וכתוב ולהדיל בין קדש ובין החול ובתו' ולהורות את ב' את כל החקים :

אסור לאדם שיכה את חברו כמו שאמרו חז"ל בסדר קדושים המכה את חברו עובר ב' לאוין שפ"א ארבעי' יכנו לא יוסף פן יוסף להכותו על אלה וכל מקום שפ"א השמר פן וחל אינו אלא לא תעשה : וכן המכה את אשתו עובר ב' לאוין אם לא הכה אותה כדי להוכיח'

על עבירה: המרים ידו על חברו נקרא רשע משעת הרמת יד בלבד שפ"א ויאמר לרשע למה תכה ריעך הכית לא כאמר אלא למה תכה :

אסור לאדם להכר אחד כפה ואחד בלב שפ"א נזור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה ואסור לאדם לננוכ דעת חבריות וא' יליו דעתו של כותי

בבור כהמה טהור' בזמן הזה אסור באכילה ובהנא' עד שיפול בו מום ואסור להטיל בו מום והמטיל בו מום עובר בלאו שפ"א כל מום לא יהיה בו וקרינן ביה כל מום לא יהיה בו וכשיפול בו מום יתנו לבנה לשמטו ולאכלו והכהן יכול להאכל ממנו לישראל :

איהו מום שהכבוד נשטע עליו כגון מומים גדולים וניכר ים לכל כגון נקטעה ידו נכבדה רגלו ניסמית עינו. כתערב הכבוד קודם שפ"ל בו מום במ"א בהמות ואין מוכרין איהו הכבוד כולן אסורות במכירה ובכתיבה :

שותפות גוי עוטרת מן הכבורה. הגוי אינו קונה בקסוף לא במסכה ונרדף שיתכונן הגוי למשוק לדעת קנייה :

פאר חמור של ישראל בזמן הזה אסור בהלוא' עד שיפדה אורה כשה אפילו כל שהוא וכשאר דברים בשווינו ונותן הסדיון לכהן :

אמרו חז"ל שהפורק גול מן הרשעו' הקמור' וככלל הפורק עול האומר אקיים את כל התורה וזלתי אחת מן המנות לפי שלא למדוני אבותי עליה ולא הורגלתי מעשורי להזהר בה או באין כוהרין בה אנשי מקומי :

והאיש ההוא מן הפושעים ומן המורדי' כי לא יאמר העבד לרבו אבחר המלאכות הלא ולא אחר בלא וקראו חז"ל לאיש ההו' מומר דתני' הכל שומטין ואפילו ערל ואפילו ישראל מומר וכתבאר במורא כי ענין מומר הכ' כבדיתא זו היינו מומר להכר את' ועליו נא' ארור אשר

לא יקים את דברי התורה הוואת פשר הדבר שאינו מקבל עליו כל המנות שבתורה :

והשונה בעבירה אחת מאה פעמים כעושה מאה עבירות חלוקות כמו שאמ' חז"ל אם יאמ' לכוזר אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ומה שכתוב כי אין אדם לדין בארץ אשר יעשה טוב ולא ימטא. חלילה לדין לפרוק מעליו עול מזה אחת אבל הוא כוהר כמנהג אלף פעמים וכשיאכל פעם אח' והתורה אשר חטא עליה ויכנע מאד ויענה נפשו וישוב אל י' וירחמהו :

חייב אדם לפדו' את בנו הכבוד בין בארץ בין בחז' וליתן ה' שלעים לכהן ואין הכהן יכול ליקח ממנו כלי א' ולומר שזה הוא אנלי' ה' שלעים אלא אם כן הוא נכבד מאד ודרך נכבדים לקחת הכלי ההוא ביוקר אע"פ שהוא נרדף לאותו כלי ושיעור ה' שלעים יב' דינרין וח' טורביש פריש. וד' דינרין פריש טוים ה' דינרין טורביש וכן קבלנו מרש"י ז"ל. והאב חייב לפדו' את בנו ואם לא פדאו אביו כשיגדל יפדה את עצמו. והכהן יכול להחזיר הקמשה שלעים אחר שהגיעו לידו אם ירצה אבל נרדף שיגמו' הישראל בלבו כשעה שנותנם לכהן שיתנם במתנה גמורה לא שיהא מתכוון פדויו ואסור לעשות כן לכתחלה :

המברך ברכת המזון נרדף שיטול ידיו קודם שיברך שאמרו והתקדשתם והייתם קדושים והתקדשתם לו מים ראשונים והייתם קדושים לו מים אחרונים. מים אחרונים הללו אין מטילין ע"ג קרקע לא ע"ג כלי :

מצוה לומר בערב פרשת זו את בני ישראל כמו שמנהג לאומרה בכקר לפי שהתמיד היה קרב בין הערבים כמו שהיה

קרב בשחר ומתחילין ולכר' זו את ב' פד כמנחת הבקר וכנסבו תעשה אשה ריש נוחם לי' :

הקורא בספר תורה ככה אומר ברכו את י' המבורך בקול רם והאומעים פונים אחרינו ברוך י' המבורך לעולם ועד בדרך שהמברך ברכת המזון עונים והו' עונה אחריהם :

נפלים הרשע השם

חדש השלישי כה תאמר לבית יעקב ותגד לבי בשע' שנתנה תורה נכונה משה רבי' ע"ה לאמו' תחלה לבית יעקב והן הנשים שיאמר להן ראשי ברכים ורכים קברים שהן משיבו' להבין ולמה נכונה לדבר עם הנשים תחלה מפני שהן שולחות בניהם לבית הספר ומשימו' עיניהן על בניהם שיעסקו בתורה ומרחמו' עליהם ככאם מבית הספר ומוטכות לבס בדברים טובים שיהא חפנם בתורה ושומרות אותם שלא יבטלו מן התורה ומלמדות אותם יראת חטא בילדותם שפ"א חנך לנער על פי דרכו גם כי יקוין לא יסור ממנה ונמצא כי על פי הדברים האלה הנשים הננועות מסככות התורה והיראה. ועל כן יכולו' הנשים הננועות למלט את נפש' ואת נפש בעליהן כאשר נאלו בעליהן איש איש ממלאכתו אשר המה עושים והם יבנים ויעפי' ואינם וכו' לתת חלק לתור' מיביעם וממתשכות לבס על הנשים להוכיחם לפתוח ספר אחד ולעסוק בדברי תורה ואל' שפ"ו בדברים בטלים ואל' ישאו נפשם עון אשמה לשבות יומם ויליה מן התורה כי עונם בטול תורה גדול מכל עבדות שבתורה :

גם יוכירו לאנשיהן להביט באגרת התשובה אשר

אשר חרנו ויודעו להם ולבניהם לזכר הארץ
הזאת כי להם יוכו לחיי העולם הבא:
והזרחם את כי משומאחם אזורה לכוני
ישאל אפרסו ומנחותיהן סמוך
לנסתן. וכאלו יפרסו מהם קודם לנסתם יום
או לילה. והנזורים בזה זוכים לבנים בעלי
הוראה דכתיב ולהדיל צין הקדש ובין המזל
ובין הטמא ובין הסהור. ולהורות את כי:
האשה נריכה לחוף את ראשה כשע' טבילה
יפה ולבדוק כל גופה ולהרוח במים
קודם שתטבול כדי שלא יהא שער אחד או
שערות קשורות בראשה ושלא יהא שם דבר
חונק וכן לא יהא על גופה שום דבר חונק
כגון כצק או טיט או שומן או כל דבר אם
מועט ואם הרבה. ואם חפפה ראשה ובדקה
כל גופה ואחר כך נתנה תכשיל לכנה קודם
טבילתה או שפאפה את כנה קודם טבילה
ואחר כך טבילה לא עלתה לה טבילה שמה
נריכה שום דבר בגופה: על כן ראוי לאשה
שתתקף ותבדוק ותדיח גופה סמוך לטבילה
כדי שלא תתעסק בינותים בשום דבר שיהיה
אפשר להדבק מינו כל שהוא בגופה:
ונריכה לגוף נפרניה קודם טבילה ולנקותם
לכדקם יפה יפה. ונריכה להסיר טבעיותיה
מעל גופה וכל תכשיטין שגופה כד' שלא
יהיו חונקין בין הבשר ובין המים וכן נריכה
להתיר שערותיה ולהסיר מהן כל חבל וכל
דמועה וכל קשר. ונריך שתעמוד יהודית
על גבה לראות היטב שא' יהא מואמה
מבשרה ומשערותיה חוף לחיים מפני שהתיר'
שערותיה והסירה מהם כל חבל ודרך השערות
לעלות על פני המים לפי נריכה להוהר מאד
שלא ינאו משערותיה כל שהוא חוף לחיים.
קרנה שבתותיה לא עלתה לה טבילה פירוש
קרנה שפגרה אופם. ואינה נריכה שפגרת

פיה כענין שזכנתו כה המים אלא יהא
שפתותיה עומדות כדרך כל היום. הורו
רבותי האחרוני' אל שאם שתמה עיניה כיותר
או פתחה עיניה כיותר לא עלתה לה טבילה
כי בשעה שפותחת עיניה נעשו קמטין קמטין
על צדי עיניה ואין המים באים שם. ונריכה
להדיו יפה כל גופה עד כף הרגל ובין
אזבעות רגליה. ונריכה להשמר שלא יכנס
טיט בין אזבעות רגליה בשעת הטבילה שלא
יחוף הטיט בין בגופה ובין המים:
האשה בשעה שהיא טובלת נריכה שתרחיב
ירכותיה כדרך שעומדת בשעה
שלמה ועורכת את הפתי. ונריכה לפתוח
ורועותיה ולא יהיו דרוה שוכבין על בגופה
ולא תהא זקופה וטובלת אלא שוחה כדרך
שהיא שוחה בשעה שעורכה את הפתי:
האשה לעולם היא כמיתנה עד שתטבול
בבשר או במקוה. ובין הימים
שנראים בהם דם ובין הימים שאינה רואה והם
הימים הנקראים ימי לבון אחת דתם להחמיר
בכל דבר ולהיות נדחה עליה בכל ענין.
ואסורה להנמיט מפתח או מקל או כל דבר
שבעולם מידה ליד בעלה אע"פ שלא נגעה בו
וכן אסור לבעלה להנמיט כל דבר לידה אף
על פי שלא נגע בה ואסור לה למונ' לו כום
של יין לבעלה ולהנמיטו ע"ג השלחן אבל מונות
את הסכום ומייתתו על גבי ספסל או על גבי
דבר אחר חוף מן השלחן ובעלה לוקח אותו
משם והרשות בידה להניח המים ע"ג השלחן
ואסור לבעלה ליטב על גבי מפתח אף על פי
שאינה בבית. ואסור לתת בפני בעלה קיתון
של מים וכלים שירחץ בהם ידיו ורגליו אע"פ
שאינה נוגעת בו מפני שהוא דרך חיבה:
ואסור לה להניע את המטה בפניו אבל שלא
בפניו מותר. ואסור לה לאכול בקערה אחת
עם

עם בעלה אע"פ שאינה נוגעת בו ואפילו הוא
אוכל בקערה אחת והוא אוכלת בקערה שלה
אסור לה לשבת כסמוך לו או כנגדו. ונריכה
שתתן מטה גדולה או קטנה על גבי המטה
שכשלאן כדי ליתן קערה שלה עליה או תגלה
ימט מהשלחן כדי ליתן קערה שלה עליו.
ואסור לאשה שתתן מחטלת או ספסל תחתיה
בשעת טבילה:
הנרות כשמוסקים ממנה כודקת עצמה
יפה יפה כנמר גפן נקי ורך ולכן
או בכלאי כלי פשתן נקיים ולבנים ורכי' ואחר
שתבדוק יפה ותראה שהיא טהורה לובשת
חלוק לבן ומיום המחירת תחל לספור שבעת
ימים נקיים. ונריכה לבדוק עצמה בכל יום
מהם כדרך הבדיקה שהזכרנו. ואם שכחה
ולא בדקה יום אחד או שניים כדרך הנקיים
כגון שבדקה ביום שפסק הדם ולבשה חלוק
לבן וכיום המחירת שהוא ראשון לשבעה וכיום
הוא שהוא ח' ליום שפסק בו הדם טובלת בלילה
ומותרת:
האשה והורה שהיא שלום בינה ובין
בעלה ושהא' אהובה ורנויה לבעלה
הפני שאמ' חל בני מריבה וכני שנואת הלב
הם עני פנים ומורדים ופושעים. ותהא
האשה ננועה בטבילתה ותבא דרך ננועו' מן
בטבילה. וכן תהא ננועה בכל מעשיה כי
בזכות הננועות בינה כשרים וננועים ונריכה
האשה שתהא ננועה שלא יסתכלו בני אדם
בה חוף מבעלה מפני שהסתכלין ביה' או
בפניה יורדין לגינתה והיא ענושה בעונש
גדול ככל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה
אותם ולא נהנה ננועות בעצמה ובכאלו כה
בני אדם:
האשה והירה להתפלל ערב ובקר
ונהרים וכוונת' תגלתה יהא עיקר

תחננויה על בינה וננוותה שיהיו ירחי' שמים
ושיהיו בינה מנלוחים בתורה כו עיקר זכותה
של אשה לעולם הבא. שכניה עובדים להם'
ועושים רצונו ויראים אותו וכשהיא בבית
עולמה ובנייהם כלבם וראת שמים ועוסקים
בתורה ובקצות נחשב לה הדבר הזה כלא הוא
כחיים ועושה כל המצוות והיא כמעלו' עליהו'
לעולם הבא: כשהיא נותנת נדקה תתפלל
באותה שעה כידים נקיות שיהיו בינה ירחי'
שמי' ומנלוחים בתורה ובמצוות מפני שתפלה
על אדם נשעמת בשעה שהוא עושה מצוה.
אחר מן החכמים היה מותן ברוטה לנדקה כל
שעה ושעה שהיה בא להתפלל שנאמר אני
בנדק אחזה פניך:
כשהאשה מדלקת את הנר בערב שבת
תהא כנפשה להדליק מבעוד
יום שהשמש נראית ואם היא נושעת כנפשה
להדליק אחר שקיעת החמה כדי היא מחללת
את השבת ואוי' לנפשה ובוים המעונן אם יש
בו ספק בעולם אם שקעה החמה אם לאו
תבית לי' מעאלית להדליק. ומנוה גדולה
שלא תאחר להדליק כדי שלא תנטרף הנכרית
להדליק אלא תדליק מבעי' ותדלי' היא בעצמה
לא עי' עברה ושפחתה ואפילו הם יהודי' ולא
על ידי חכרתה כדי שתטול היא שכר המנוה
שהיא ניכר לכל החכה שהיא מחכתת המנו'
ותברך כידים נקיות באי' אחי' אקבו להדליק
בר של שבת. ותתפלל באותה שעה על כניה
שהיו מנלוחים בתורה ומצוות ותתפלל ותאמר
יר שיהיו בני מאירים העולם בתורה ובמצוות
וכיראת שמים מפני שתפלה זו באה להתפלל
בשעה שהא' ירה בר של שבת כענין שנאמר כי
בר מצוה ותורה אור. אחר מן החכמים היה
רביל לעבור על פתח אח' מבני הגדולים והיה
דואה שהיתה כה' והירה מאד להדליק בר של
שבת

באת כפתו ובר חנוכ' כפתו אח' ההכה באמת
תדעו כי מן הכית הזה ינאו ב' אנשים גדולים
והיכן יתלך האשה היא שנים ומחמי ישרא
שהאירו את העולם בכחמת' עד אשר האירה
האשה היא כר מנוה כפתו:

בל הימי' שהאשה הרה תתפלל תמיד שיהא
הולך וירא שמי' ויחכם לב ומללים בתור'
ובמנות ותפתח ידה תמיד לעניים ותתפלל
התפלה הזאת. דוד הע"ה היו לו נשים רבות
וכימי ההריון היו מודרות כדרים ומתפללות
שיהיו בנייהם גדולי החיל וכלל יופי עד
שיאמרו הכל הגונים הם לכל מעלות וכליו
למלכה. אמרה בת שבע אשת המלך דוד ע"ה
כי לא נשים אשר לאישי אדני המלך אנכי אבל
כל כדרי היו כהיותי הרה למען הוכה להיות
בני חכם כתררה ויראת חטא וינלא לגבואה
וישמ' הש' את קולי ויחכם שלמה בני מכל האדם
וגם אשר לא שאלתי נתן לי הש' כי שלמה בני
מילך אחרי אביו וכי בני אדני אשר התפללו
אחם עליהם שיזכו למלכות לא היה להם כן
תמת אשר שמו המלכו עיקר ואני שמת עבוד'
הש' עיקר והוה שאמ' בת שכ' מה כרי ומה בר
בטני ומה בר כדרי:

עזרא ע"ה תקן תקנות רבות כישראל ואחת
מהם שתהיה האשה משכמת ואופה
ביום שתרכה לאכו' פת כד' שתה' הפת מנויה
לעניים בבאם לבית בבקר ולמען תהיה להם
הנאה ביום ההו' מן הפת החמה ולא תקן להם
מן היבש. כאשר תפרוש האשה לרעב לחמה
נתן תת' מלחם חמודות אשר אתה בבית ותהי
מתירה בכשר פנים יכו' ודרך הסד ורחמים
כי הרחמנות יפול סבר הגדקה ותתן לו ממה
שתתן דרך כבוד ומענה רך ויהיה לו למשיב
כפש אחל' הנותן פרוטה לעני מתברך כפשה
כרכות והמפיוסו מתברך ב'א כרכות. ועוד

אחל' גדול המלה לעני יותר מן העוש' בדיקה
וכל מי שאינו מלנה לעני בשפת דחקו בהיות
לא ידו נקרא בליעל אפי' בזמן שהיתה שביע'
בוהנת בו והיה המלה מפסיד חובו אח' תורה
כי מי שימנע מלהלות לו כד' מלא יפסיד חובו
בשביעית בקר' בליעל עאלכו מי שאינו מפסיד
את חובו ואינו מלה' על המסכון:

אמרו חז"ל אל ישמש אדם באשה בין גדולה
בין קטנה שלא יבוא אשה לתת מום
עו' או על רגלו או לרחוץ את ראשו אלא יהיה
אשתו או בתו: נריכה האשה להרהר הכשר
קודם מליחה וכשר הירכים נדיך הדח' ופסוף
גדול כד' להסיר השמניות הנדבק בכשר בין
המסכון שמקדקין בו וההדחה הזאת נרמזה
שפיהא הדחה יתרה ופסוף גדול ונתן מן
ההדחה שמדחין הדם כי השמניות אינו יוצא
במהרה כמו הדם וההדחה הזאת נריכה בין
לקדחה בין לגלי: וההרו שלא לתת באר
במחומן עד שירמנו יפה וימלמנו יפה ויה
וישהה שיעור הצרי' למליחה וידמנו יפה ויה:
הכשר קוד' שימלמנו נדיך להעב' כל דם מעל
פניו. ומנהג כשר שארין אותנבחי קודם לכן
כדי שיהא רך ונוח לפלוט דמו ע' המליחה:

נדיך לחתוך חוטי הגף של עוף ומוטק שבלתי
העוף לפי שאמרו חוטי דודא גדלו ע'א חסרי
משום דמא: כשר האכרים הראשונים
אסור לחתכו בסכין שחתכו בו חלבים או
בסכין שמקדקין בו את הכשר מן החלב אם
חתכו בסכין זה ולא הדיחו בשפסוף גדול נדיך
להדיח מקום חתך הכשר בשפסוף גדול:
סכין ששטט בה במה או עוף אסור לחתוך
בה כשר רותח עד שיגעילנו כרותחין על
האש ואם רוחה לחתוך בה כש' נוכן כרי' שדיח
הסכין יפה יפה: הכשר לאחר שמלמח אף
ע"ש ששהה במלחו כשעור הראוי לשהות אסור
לאכול

לאכול ממנו עד שירמנו יפה יפה. ואסור
לחתוך ממנו בסכין עד שירמנו הכשר יפה.
ואם חתכו בסכין נדיך הנעלה כרותחין ע"ג
האש לפי שהמלח הדני הוא כרותח:

המנהג כשר ונדין לקיים הכשר מליח שני ימים
או ג' ימים מדחין אותו יפה יפה לאחר ששהה
במלח בכלי מנוקב כדו שיהא מותר לחתוך
ממנו בסכין וכדי שלא יפול מן הדם הנוטף
מן הכשר דרך נקב הכלי על הכלים שבבית
ויאסור אותם. הכשר לאחר שהדיחו אותו
אסור ליתנו באותו הכלי המנוקב שמולחין בו
הכשר מפני שהציר הנפאל' בו הוא מליח ומליח
כדי הוא כרותח ויהא נכלע בכשרו ויאכרנו:
לא תבוא אשה טקוד הכשר וכל דבר האסור
כאכלה בבית שמבשלין בו את הקדירה אם
יש בבית עבד או שפחה או נכרית:

בל כלי מתכת שלוקחין מן הגוי' אף על פי
שהן חרשים ולא נשתמשו בהן מעולם
נריכין שפילה במקוה או בנהר וכן כלי זכוכית
חדשים וכשמוכנן מכרך באי' אמ"ה אקכו על
פניית כלי' וכלי קוביא והם כלי חרם השועים
באבד מסבילין אותם במקוה או בנהר יא
בברכה יא כלל ברכה. וכלי מתכת ישנים
שלקחין מן הגוי' מדחין בשפסוף יפה ומבשילין
ואחר כך מסבילין בנהר או במקוה:

אם יתן הגוי העכבים בנת בזמן שהחמיל
למשי' בנת בין בראשו בין בסופו בין באמצעו
דמו לסגולת הנשים הנכבדות והנכועות
להשמיד עליהן מנוה ולזכות בנות
העיר לכן יא דבר נדח מלפניהן ויבחרו להן
אשה טובה ובאמת לגבות פרוטות למלכודי
עניים ולהחיות עם רב ולהשביע נפש שוקקה
ותתן פרוטה בכל שבוט כל אשה העושה
מלאכה אשר כח בה לעמוד בהקבה הזאת.
לא תקוד כד לעשות כן אכל כבא לביעה

הנכחי' נתון תקן לה בכל עת אש' ודבנה לכפ'
מטרתת בשכועות בימים וכלילות על אשר
היתה טורח' יום יום כדירוח הפרוטה ושכר
הנותן נדקה מיגיע כפו ענוס ורכ'. ותשמע
האשה כמלאכת' ותפשה את כל שמלה בעבור
הפרוטה ההי' אשר תרים ממנה תרומו הנדקש
וירמה כשיביעה בעת המלאכה כאלו יהיה
נוטפות מור כענין שכ' וידר' נטפו מור:

דרך ישרה שיכור לו האדם ליראת שמים
לקנות לו חכר או א"ב' לדבר עמהם
תמיד ביראת שמים ואם ימאס' מן החכרים
או יפסע במנוה ויכחמו חבירו ויזכירו אלה
על דבר מנוה ויזהירו זה את זה על התפילין
ושלא לדבר בעוד שפליח נכור סודר את
התפלה וכן יזכירו זה לזה לקרא בכל שבוט
במול' או בשבת אגרת התשובה וישאלו איש
לרעהו מה הם הדברים מן האגרת' ההיא שהיא
משיג' לקיים אות' ואם יש דברים שאינו מקיים
אותם יחזיקו חבירו את ידיו לקיים כל דבר
מדברי האגרת וכל דבר מנוה שיחפון אחד
מהם לעשות יעזרוהו חבירו על הדבר וזה
דבר הנלמה לתשובה ומ"ע ודבר אהוב ומכיר
לשמים שכאמ' אז נכדו יראו י"א א' אל רעהו
ויקשבי' וישמע ויכתב ספר זכרון לפנע
לירא' יי' ולחושבי' שמו. וכן ויהירו החכרים
איש את רעהו ואיש את אחיו שלא להשבע
לכטלה בין כשם בין בכנוי בין שיזכיר את
הכינוי בלשון הקדש או בלשון אחרת. וכן לא
ישבע את חברו או את עצמו כשם או בכינוי
וטוב ויפה לקנוס כל אה' את עצמו בסך ידוע
אם מעט ואם הרבה על אלה. בני כל מדרש
ומדרש כב' ויהירו את כל אחד ואחד מכו
המדרש שלא לדבר עד תום ס"ג את התפלה:
התלמידים ילמד כל אחד מהם אגרת' התשובה
במנוה בבית קודם היבשה א' כ"ה וילוו

א 1 ב 2 ג 3

אליו אחת מרפה אל הקורא את כלל האדם
הקורא מקנה לעתים מומנים וכלכל שיכון
את לבו לקיים מה שיקרא ולמלא כדומו מה
שיבטל בשפתו לא יחוש מתוך לב האדם
הבטחון בפסות והתקלת אליו כמו שב בטחו
בו בכל עת. ונאמ' גפסו לוי משומרים לבקר.
ולפי רוב הגדלה יחזק הבטחון שנאמ' יראו יי
בטחו ביי. העולם כלו כפרא לכבוד הפז' שנ'
כל הנקר' גפסו ולכבודי בראתו. הרוז לכבוד
את הפז' וכבוד את אביו ואת אמו. אחל
בזמן שיכבד אדם את אביו ואת אמו אומר
הכ"ה מפלה אמי עליהם כאלו דרתי ביניהם
וכבודני ועיקר כבוד אב ואם לעשות להם
בחת רוח בין בדברים בין במעשה. והינענע
אותם בדברים גדול עונו מנשוא אחל יש
מאכל את א' פסיוני וטורדו מן העולם.
המכבד אב ואם נחל את העה' והע"ב שנא'
למען יאריך ימך: תו' ת"ל ב"ע

מכאן וילך דברי מוסר חכמים

אברך את אשר יעשני. וכדרך אחת
הנחמי. חסדיו אכזר בעל כל
אשר נחמי. יסוד יסרני ולמות לא בתנאי.
בימיני אחזני וכל ירו החבאיני. מסבלות
הגלגל הוטיאני. ומתפכותיו הילמי. כבוד
הזמן נרפני. וחשחרות הילדות הלכניכי
ומחשוכותיו הבדלמי ומלחמת יבני השקטמי
ונער כנחש השיאני. מר ומתוק העשימי.
מעפר הקימיני. ועם כדויבוס הושיכמי. הימי'
הזרמי. והנסיון השכלמי. והזין ה' כחמי.
ונער כה כרכמי. והשימי. מוולתי ה' ביכמי.
ובין טוב לרע הכמיני. אשר בידו קמי
הודיעמי ולא א' ע' מתי ומה חלל אמי. ולכן
אסבתו הע' דמי. נמוות את הילרי' אגד חכמי.

לשזור דרך י' ולהורות' מאשר הזרני ולהוריס'
אשר הוריסני. בטר יקראי וכבודו יאספני.
שמעוני בני ברוכים אתם לוי. עושה שמים
וארץ ברכות שמים מעל ברכות תהום רובנת
תחת ברכות שדים ורחם חזקו והיו לא. אדם
יראו את יי' אלהי אבי' אלהי אברה' יתק ויעקב
ועבדוהו כלל שלם מאהבה כי היראה מביא'
הוהירו מן האמא. והאהבה מביאה הזריות
למינות. דעו כי הכל יבא במושפט על גלגל
ועל בעלם. על טוב ועל רע. המטיב פעלו
יושב לו בעה' רואי יפארוהו ויעיו ואשרוהו
ונחמלא מספר ימיו בהסדרו מן בני אדם
ישאח על כשרון פעלו ויתנחם ולא יכא' חמד
למות לא ידאב לעולם אכל יפנה לגמול טוב
לראות בטוב הנפון לראי' וביעי יהיה נכון
ער עולם. והמשפית דרכו ורודף רע. הרע
ירדפו וושיגהו. וישפית מעשיו רואי ועקמו
ע' לויפיהם ויליו שפתייהם וכדויות בשפת
עלוי יכא' וכפשו עליו תאבל. כי בחשך הולך
ובחשך שמו יכונה. וישען על ביתו ולא יעמד
אחלי' לפניכם תבירו יתרון האור מן החשך
ומאבו ביות וברע. ובחרו החיים ובטוב כי
הדשות מתונה לכם. הנהינו עמכם במדות
הסונות. כי טבע האדם תלוי לחנה והמנהג
יוקבע בטבע. דעו כי שלימות הנוף קודם
לשמות הנפש והוא כמפתח הפותח טרקיני
ולכן עיקר כונת מוסרי על שלמות נפשם
ותיקון מותיב' לפתוח לפניהם דלתות שמים.
החנה בכבודות ובהדות. חללו לכם
מחברת הקלים ומישיבת הרחובות ומשחק
הבשרים כי משפ' יא' כרי רע. המלאו
תמיד בין בבהים ומכמים. אך בעונה
ובהכנס ובשפל המקומי. והטו אזני ראשיכם
ופתחו אזני לבכם לשמוע ולהאזין דבריהם
מה יענו. ומה ישקו. ושקו העניינים קנתם
גם

פה קנתם ולא תשכילו. שמו פ'כם ולפונכם
מהשתיר דברים לפניהם. כלכלו דבריהם
במשפט. כי בהרבות דבריהם ירכו
טעויותיהם. אל תתהדרו ותתגאו לפניכם ואל
תבשו לשאל הפעל מכם. אך בחכמה בעת
הראוי ובלשון ראוי. תשכו ושקלו הדבר טרם
תוטיאוהו מפיכם כי לא תוכלו להשיבו אהבו
החכמה פקודה ככסף וכמטמונים תחפשוה.
הסתופפו בבתי החכמים והמלמדים שם יהיה
טיוול' והתענו שם בשמוע החכמו' והמוסרי'
והמידושים ולפול' התלמידים קנאו ליודעים
וכו' כלפככם הנולמים. כאשר תגאו או
תענו דבר אל תמהרו ואל תבהלו ואל תעקנו
ול תדכרו בלעגי שפה. דכרו כמבחר הלשון
בנחות השפה בקול נחת ככוון העניינים
במבט ללמד ומשפט האמת ולא כמריב
מחכק לנחש. עמדו שם בדבוככם והתכוונו
להוטיא ונש' תועל' ו' ינע' לכם וייקל עליכם
ואם תגלחו לככם אזה וזהה תפסידו מן
הקין במעמדכם כי לא תלמדו וכבוד עליכם
במבנה המלה הנוף ובגאיתכם דעו מה
תולכו לפניהם. חקוהו כמותכם וטורדוהו
בלבכם. למדו בבחרותיכם בא' ללכם העת
וללכם וכעוד לכם פנוי טרם ימלא מחשבתי'
בתי המזכיר יתלם כי יבא עת שתדעו ולא
תוכלו. ואלו מה שתוכלו תתיגעו עם מעט
תועלת כי לא ירדף הלב את הפה ואפי' כמה
הדד' פשו לא יחוקהו כי ישכחהו. הכני מוסר
בדרכם חסרות יש בה תועלת רב כלימוד
לחוקת הא' ונ' לוישב הרע ולהסיר המבוכה.
כאשר תמנאו כתוב עירוק ומאמר נכוד בתור'
או ככ' א' או בספרי החכמים אשר לא
תביטוהו ולא תדעו מסתרו ונראה כמותר
פינות התורה או דברי הבאי. אל תאזנו
שאמנת' ול' יתבלל שכלכם עמדו בחוקת'

והפחיתות ההוא המכרהו ככם כי לא דבר
ריק הוא. כל' מכם. הנימוה בקרן זייתו ואל
תשקנו כל אמונתכם על חסרון הבנת דבר
הכמה א' החכם לדיכ הכן דרכה והוא ידע
מקומה אהבו האמת והגדק וכהם תדקון כפי
תבליחו כהם ותתקיים ההגלח' ה' נכונה על
נור החלמים שנאו השקר והעול ואל תתאו
למטעמיהם כי הוא נכנה על החול וקראו
עליו אמור אל עמי תפל ויפול. לכן ינעם לכם
האמת והגדק שנראה שתפסדו בו יותר. מן
השקר והעול שנראה שתרוחו בו. וכן אמר
החכם במוסרו אמת קנה ואל תמכור. דעו
כי האמת והגדק הם תכשיו הנפש ונותנים
גבורה ובטח ונחם לנוף ולא מנא' רפואה
לרבות הלכך בהרבת האמת והגדק ולא
הבטיחוני אמות מרעים פריצים ועשתרות
קרנים ושלא ושרין ככוכב האמת ומגן הגדק
והיה ביום הנחלי אתכם את אשר תכני
הבורא אנתולכם הנאמנות אשר בו הקנני
הבורא החיל הזה. כי במקלי עברתי להרוס
לחם התמיד ונסכה. והנה כרכמי עד כה.
והנאמנות הכניסני במקום שלא הכניסוני
קרובי'. וירשתי מה שלא הוריסני אבותי
והמשילמי על גדולים וטובים ממני והגלחת
והועלתי לי ולזולתי. לכן הזהרו בו אפי' כמה
שלא הזהירה תורה. אשר תדעו מלואו. עומד
בדבוריהם. אל יכבד בעיניכם שטר ועדים
וקביני על הכטח' הדבור גלוי או נסתר. כטל'
ומאנו כל מודעי ומרמות ומזימות ודקדוקים
ועקומים ועקשיות ומזימות ודתות תחתיות
אוי לבונה ביתו עליהם כי בחמי ימיו יעזבו
ובאחריתו יהיה נכל'. תמיו בתמות ובתמימות
גדול ואל תטעמו מאומה ממה שאינו שלכם
ברוך ומחזק. ברחו מן הספקות והעמידוכם
בחקת

כחוקת וולתקם • דעו כי ספואות הרמאי גור
 ליגע מן הודאי והמעט להרבה והנסת לנגלה
 עד שיחזק עקש כפרן נכב ונזלן הכל יכרחו
 מפניו הקונה ממנו א ישמח והמוכר לו יתאבל
 יבטח כמיון יכלם כמותו כל זה ראיתי ונתנו ל
 לבי • מי שתהר חשש תלך קש • והזרע לנדק
 קוצר לפי חסד התייחסו • במוסרם והסתפקו
 באמונתכם כי אין יחס כמוסר ואין ירושה
 כנא זנות • קרבו הרחוקים השימו לקטנים
 האירו פניכם מפלים רחמו על האביונים
 והעלובים שהחוס בשמחתם ותפקדו כמנינים
 וכמועדיכם עיר יי' הטובה עליכם והזהרו
 שלא יבשו ויחווירו פניהם בסיבת מתתכם •
 אל תחדלו להטיב לכל אשר תוכלו והזהרו
 מהרע לכל מי שיהיה • מאסו הכסלה ונעלו
 השליו כי הם סיבת להשחתת הגוף ולמחסור
 ולשיעמום ולפסבוס ולעקשות פה ולוות
 שפתי וכולם לשמן ולעבודיו והיא העגלה
 המגונה וכל עבב יהיה מותר • אל תשקנו
 את נפשתיכם במחלוקת המכלה הגוף והנפש
 והמזון ומה נשאר עוד • ראיתי לכבי הושארו
 • וכחות נפחתו • ומשפחות נספחו • ושעים
 הוסרו מניולתם ועיירות גדולות נתערערו
 וקבוצים נפרדו וחסידים נפסדו ואכשי אמה
 אבדו ונכבדים נקלו ונתבזו בסיבת המחלוק
 • כביאים נכאוו וחכמים חכמו ופולוספים
 חפשו ויספו להפך רעת המחלוק' ולא הביעו
 לתכלית' לכן שנאו אותי וננסו מפניו והתרחקו
 מכל אהביו ונאליו ורעהו גם אל כל שאר
 בערכם אוהב מדנים תתבכרו ורחקו קרבתו
 פן תשכו ככל חטאתם • התפארו כסבל היא
 הגבורה הישרה והנמנון האמיתי כי בכקשת
 הנקמה שחל לא תשיגוהו • ותחלו לנכס
 בתחלת הממושכה ושחל תוסיפו על בעתכם
 כי בולל אינן תלו תשוב • ואם תשיגוה הנה

חטאתם לוי' ודעו את אשר תמלא אתכם •
 שח' לכ נוקף בלביל השכל מדוד סינה ביטול
 פעולה גילוי מומים • ואם אין יולידוהו סיני
 פנים וחלשים והלחשים אכזר הנפש קנאה
 אוכלת עכירות פמליה • חרטה באחריתה •
 לכן תבירו מעלת השכל • והתקדשתם והייתם
 קדושים בעיני אוביכם • ויתחרטו מויקכם
 ותגדל נפשכם בעיניהם וישבו ויטיבו לכם
 אם הם אשי לבב ואם הם אכשי בליעל יכאבו
 ויגר להם על אשר לא תבזו עמם לעשות
 כמותם ותמלכו עליהם בכתר המוסר •
 התנהגו בענוה כי היא סולם לעלו' המעלות
 הרמות ועמה לא תנטרכו לסבל • דעו כי אין
 עדי בענוה • הנה רבן של נביאים לא נתייחס
 על כל טוב מדותיו כמו על הענוה • שמו
 מחסום לפיכם ורסן לשונכם • דעו כי מעלו'
 היביור חנן האל באדם באהבתו אותו על כל
 הברואים נחמד להשכיל טובו להורות לו
 ולרוממו ולספר כפלאותיו • לכן לא יתכן להיות
 טוב ברע ולדבר ככלה ושקר ורכילות ודבר
 הבאי כי הוא עון פלילי • שעבדו השומר
 לשכל כלומר הגוף לנפש • כי שעבדו היא
 חיראתכם בזה ובכח' לכן ומואל תפיקו בו
 כהפיק מאוויי ווסף לנפש ולא יטע עוד
 שישתוקק למה שלא ישיג • ויאבד עמו חלק
 האלדי • ואם ימשול השכל וישתעבד הגוף
 יכניע מאוויי ויקשם רק הנוד וישכע מן המע
 ויקון במועד יגעם בחיים ויתגמם במות •
 אגני כרישתחיו והיה תחרטו • אל תאמרו
 שרוב המאכל והמשת' יגדל הגוף וירבה השכל
 בשק המתמל' מן המושם בתוכו כי היא הסך
 • באכול מעט יש כח באסטומכתי לקבלו
 וכחוס הטבעי לעכלו אז יגדל ויכריח ורעתי
 יתישב • ואם יאכל וותר מדי האסטומכא לא
 תקבנו וחוס הטבעי לא יעכלנו נכחו ינא
 פיגול

כי הוא כבורכם אל תרעו מהם מוסר • ואל
 תמשילום עליכם • כבודם פנימה • כהמעט
 ראותם ימעט היוקם • אל תגלו להם מסתורי
 לבכם • עבדו אוהביכם וקרוביכם כגופכם
 ומאדכם כיד יי' הטובה עליכם רק השמרו
 לכם מאד פן תעבדום כנפשכם כי הוא חלק
 אלרי: תם ונשלם ספר המוסר תל' בע'
 זו דרך טובה למי שירדך עצמו בה כל ימיו
 למען יראה הדרך שילך בה לע'ב:
 אמר החכם החסיד המשכיל ר' יוסף בן
 נדיק אל ה' • תל' אשר נתן ללשונות
 מבטל להללו וקבצו להודות ויחרו • האחד
 פשוט אשר ראוי לעבדו לבדו • אשר ברא את
 האדם והשכילו יותר מאשר בל' כאשר ביאר
 הכתוב מלפניו מבהמות ארץ ומעוף השמים
 ומחמו יתבר' ויתע' למעלה מכל ברכה ותהלה
 ומי שהשל והשלים לא תמו תהלות לאל עולם
 ומי הוא שיוכל להגיד ואפילו קנת משכח האל
 הא המיוחד ית' וית' שמו למעלה על כל ברכה
 ותהלה • אחר שהקדמנו תהלת האל • יחך
 הא התלמי' הנעים • לפי שאילת מומי בוונת
 החכמים באמרם הטוב המתמיד והמעלה
 השלימה • ויאמרו כי המעלה ההיא והטוב
 ההוא אינן מנויים בזה העולם ואמרו שדבר
 זה ראוי לדרוש אחריו לכל בעל שכל ורעת
 ותבונה • ומכאן נתחיל לפר' לך למען תשכיל
 אחר שתבין ותעשה קודם ואם לא תבין לא
 תוכל להשכיל:

דע' לך ישמך הכורא בני הטוב מכל
 המלכשים שבעולם כשילבש
 האדם הרעת אכל אם הוא חסר דעת אין לו
 כלום • כמו שארל דעה קניית מה חסרת •
 דעה חסרת מה קנית • והטוב שבסמורות היא
 חכמתה של תורה וכל אדם שאינו לומד תורה
 לעולם יפול עם בני אד' מחסרון דעתו כי לא
 יעבן

מתן להיות אדם בעולם שאינו כן תורה ויכל
 מן העולם כלא נקמה. טוב אדם שהוא רודף
 אחר התורה ולומר ואפי' אינו יודע לא קנה.
 מאדם שידע הרבה ואינו לומד. יותר תמא
 זה שהוא יודע הרבה הולך וחסר וזה שאינו
 יודע והוא רודף ללמוד התורה הולך ועולה
 למעלה והאחר שאינו לומד הולך חסר. אין
 מדה רעה בעולם יותר מאדם שמתחיל במצות
 ואינו רודף אחריהם לא די שאינו עושה אלא
 כשהוא רואה אדם אחר עושה המצות הוא
 הולעין עליו וזה שאין למטותיו כופר ואין
 יוקבלן אותו בתשוב לעולם. כל שאינו לומד
 לקטנותו מתחרט בגדלותו. הטוב מן החכמי
 מי שמוסיף ממנה הרבה. והפירות מן החכמי
 עומדת האדם על הפנימיות על הדברי' שהם
 עיקר הכונה מן הלמוד אבל מי שהוא לומד
 בלא ידיעה הוא דומה למי שאוכל וקוטמו
 סתום אינו טועם כלום. אין בעולם טוב יותר
 מן הדעת כי הוא המדריך האדם בדרך הישר
 . כזה העולם ילך לבטח וגם יצא ממעלתו
 ידועה. מי שהוא בעל דעת הוא נשען על
 מעשיו הטובים. ומי שהוא שטח נשען על
 עושרו. ומי שהוא בעל דעה רודף אחר תפלות
 נכסיו. ומי שהוא שטח רודף אחר הממוץ
 ומיניח אותו לאחרים ובאשר בא כן הולך
 ריקס. החכמי הוא דומה למשען תחת לארץ
 כל זמן שירצה אותה יונא אותה. וגם הדעת
 דומה למלכות קדם שלא כן תחת בהמה.
 לא יוכל האדם לקבל החכמה. אלא אחר
 עזיבתו כל מעשה רע שבידו אם יוכל לעזוב
 מעשה הרע יוכל לקבל החכמה ואם לאו לא
 יועיל לו דבר כי הוא רודף דבר שאינו מתחבר
 עם מעשה הרע לעולם. כמו שלא יוכל אדם
 לראות נורתו במים עכורים ולא במרא' שהיא
 כהה כך לא יוכל לקבל החכמה ובזמן שבור

מן העבירו זה לא יתכן שיתחברו השני' ביחד
 גם לא יוכל לקבל החכמה אלא כשהוא משפיע
 עצמו עד המדרגה השפלה מפני שהתורה
 נמשלת למים שאם תשפוך אותם על הארץ
 ילכו עד מקום הנמוך ויעמדו לשם כך התורה
 אינה מתקיימת אלא במי שהוא ענין וספל
 רוח. הפי יריכנו בדרך הטובה והימרה
 למען רחמי הרבים וחסדיו העצומים כמו
 שכת' סוד "לראוי ובריתו להודיע." "תשפו"
 שלום לנו כי גם כל מעשינו פעלת לנו. אתה
 גומי מבטן מבטיחי על שדי אחי עלי' הסלכת
 מבטן מרחם אחי אלי אתה. אל תמליכני לעת
 זקנה ככלות כמי' לתעזבני. פנה אלי ומנני
 כי יחיה ועמי אמי. ברוך "לעולם אמן ואמן"
 רמה אתה נקראת אדם עד מתי עכל נדמים
 ואתה בעת שגולדת היית' בוכה והיו בני אדם
 בלם שמחים עליך השתדל שכשתמות ותפטר
 מזה העולם יהיו בני אדם בוכים עליך ואם
 בעל נפש אתה ועשית מה שאתה מתחייב בגון
 המצו' ועזב' העונות בעת פטירת תהיה שמת
 והם יהיו בוכים עליך והם אינם יודע' שאתה
 שמת במיתה יותר מן המיים של זה העולם.
 דע לך תחלה שאם בא עליך יצהר ויריית
 אותך לעשות הכך רמץ השם ועלה
 בדעתך לעשותו שא עיניך הסמויה ודע מי
 ברא איתם והוסיאם בכמו הענוה ואחר זה
 לא תוכל לעשו' הרעה או אם יאמר לך הנהאל
 אין רואה אותך הס' כל לבני אדם ודע לך אם
 תעשה זה תהיה גבוה כן בני האדם ולא תוכל
 לעשו' הרע יותר. ואם אין כך ידועה כלל שלא
 תהבייש מהפי' ולא מכבי אדם דע לך שאיך
 אדם לא נדמית כבהמה כמ' אדם ביק ולא
 יבין כמשל כבהמות נדמו. דע לך כל הרודף
 אחרי תאוות זה העולם הפסיד ממונו כהכל
 ודיק ואין לו חלק בעולם העליון אחר שרוב
 תשקו

תשקו ותאוותי בעה' אינו יכול לעלות לעולם
 העליון כי אינו יודע לו דרך וא' שאינו יודע
 לא דרך ולא מסילה מאיזה דרך יעלה לו.
 ואחר שאין בידו צידה לדרך ולא חברים
 שיראו לו הדרך אל איה אן יוכל לעלות א'
 עלה בדעת' שתמנא מי שיתן לך דרך לעלות
 אצל יש לך מעשי' טובי' המה ילכו לפני' ויראו
 לך הדרך מ' והלך לפניך בדרך יאספק'.
 דע שכל מי שיס' לו דעת יתקין לו דירה
 ומקום מעולה לצת פטירתו שימנאה
 יתוקן שילך עם ושב לבטח ושאלן בלי שום
 יצער כלל וכלל אבל אם לא התקין בער' שבת
 ימה יאכל זה העני' בדעת' בשבת. דע לך כל
 יום שפסיד האדם משנותיו בלא תורה לבסוף
 יתחרט ויתאכל עליו ימים ושנים כי כל יום
 הפסיד אינו חוזר לעולם אלא אם בעל דעת
 הוא יעשה בכל יום חשבון בינו לבין עצמו
 ויחשוב כמה הוא למד וכמה הו' עוסק בדרך
 ויבטיח' שעה הרבה ישמח ואם לאו יתחרט
 ליום תחד לעשו' יותר הרבה. וכן נרדף לעשות
 בכל יום חשבון בינו לבין עצמו וירגיל
 עצמו על זה הדג' כל ימיו לזה ראוי לקרא אדם
 בעל דעת ויבלה בכל דרכיו בעה' ובעה'ב.
 הקדים לעשו' תשובה קודם שיבא זמן שלא יהיה
 כך יכולת לעשות יותר.
 הטוב מן החכמים מה שיעיל ל' הטוב מן
 החכמה שהאדם עושה טובות תמיד
 אבל אם הוא קורא בתורה ואינו מדרדף ענינו
 בידוכו יותר טוב לו שלא כבדא בילא דילו
 שלא יקבל שכר לא אחר שידע עונם העבירה
 ואינו יודע לעשותה על כל פנים יקבל עונם
 כפול ומכופל'.
 דע לך אם בעל דע' כפס' אותה תבין מדרכי
 זה העולם על כל פנים מה שהאדם
 יאדע הוא כענינו יקבור תבחר לך זרעונם

טובים עד מאד כי ימה שיעלו לך אינם אלא
 מן הזרעונים ההם בעצמם על כן תשתדל
 בכל יכולתך שתבחר מהזרעונים הימים עד
 שלא יתכן להיות טובים יותר כמי שתעלה לך
 תעשה יפה עד מאד.
 דע שלא יוכל שום אדם בעולם מזה הדרך
 אם בעל נפש את' הוסף כל מה שיתוכל
 לעשות טובה. והוסף לעשות יותר על הראוי
 לך כדי שתזכ' מעלה יתור' על חביריך ומדריבי'
 עליונה לפני' השם יתעלה. ודע לפני' מי אתה
 שתיד' לעמוד בדין. דע לך אם תשקל הזמן
 שיוכל לעשות בו טובה לא תמנא בעולם הזה
 שום זמן לעשות טובה. אלא אישך בא עשה
 ומלטי' את נפשך ומה היא זאת הענה ראם
 שלא תפסיד מכל הזמן שגך שעה אחת לבטלה
 א לא כל זמן שתמנא לעשות מנוס עשה והוסף
 ועשה לו תאז' כשאפנה אפנה שוא לא תפנה
 וחשוב כל יום שילך מזמך בחכם שלעתיד
 תתן עליו' תהדין. מי שנכפו טובה לא יבית
 ולא יקוץ לא בזמן שעושה טובה ומי שנכפו
 רעה לא יבית לא בזמן שעושה רעה.
 דע לך יתכן הכורא בני כי זה העולם בעיני
 החסיד נדמה כגן נהו' מטייל בתוכו ואינו נזהר
 בו אלא הולך ואוכל מכירותיו ואינו יודע ושא'
 מי הוא בעל הגן או מי שמהו בגן או מי הוא
 שהמנ' או אלא כל עסקיו ללכול ולטייל עד כי
 היום קצר בעיניו מרוב חשקו נאכול ולטייל
 הרבה ויותר מידיו יום כיומו ממה שיעשה ביום
 אצמו ועל זה הדר' הולך עד שתבא פקודתו
 וא' ימנא בידו דבר אלא בטנו מלא סרחון
 ותלעושים ועל כן יתחרט על הזמן שיעבר מיומו
 להכל' וריק. אבל מי שהוא בעל שכל
 ישתדל רוב זמנו לעשות טובה ובעת פטירתו
 ילך לו כלל שמת מפני שודע כמה טובה
 משקין

מוסרי החכמים

מתוקן לו לחיי הע"ה. וזהו דברי החכם הפייס
 אז בני קנו לב אהבו מוסר. כי כל חסר לב כל
 יקר יחסר. ומיו כבוד לא באצל הבין ע"כ לחסר
 היקום במסר. לא יהי חסכיל בגוש עפר
 חכמי תשימוהו לראש ולסר. וכסיל ולו גבע לעש
 וכסיל ידל כבודו באפס מוסר. יכלו ימי הכל
 בבית בלא. בית הכסילים באשר נאסר. ילון
 עלי נפשו לבה כי נכרא להוסר ולא נוסר. א
 נא בני תבחי בחיים. אם מחיק התבול תהיה
 מוסר ומאום בחכרי פורעי מוסר. כו הם
 לדראון לכל כפר.

קודם שיפעה האדם העין יתה חזי עשה עד
 שיתעץ עם נפשו ומיד יחזור ושוב לא יעשה.
 לב אדם יחשב דרכו וי' יבין נערו. כשה אדם
 מודה על מה שחננו ה' אינו חסר דבר. לאמוס
 אם אינו מוד' בטובה שעש' עמו מיד יבא לירו
 עניות. אודה יי' בכל לבב בקוד ישרים ועדה
 אורך על כי מוראות נפלאותי כפלאים מעשך
 ונפשי יודעת מאל. המשיב לבני אדם דברוס
 דכיס יותר טוב ממי ששול בשלומ'. מעגה רך
 ושיב חמה ודבר עכב ועלה אף. הטוב מכל
 הדרכים הוא ה' און. והולך בדרך. ולב טובי.
 ופורע מה שהוא חייב לאלתר. נרק לבשתי
 וילבשני כמעיל ונכני משפטי. הבוטח על ב'ו
 ואין בטחונו על השם ית' כל מעשיו לא יגליחו
 בשום דבר ארור הנבר אשר יבטח באד' ושם
 בשם ודעו ומן י' יסוד לבו. המדבר כנא עם
 הכרויות כולם עושים רבנו ומבקשים טובתו.
 כל שכני אדם יודעים בו שהוא בעל דעת בכל

מקום שהולך יעשו לו כבוד. ומי שמכירי' אוחז
 שאין בו דעת כל כך בכל מקום שילך מק לם
 בוודבריו. לפי שכלו יהולל איש ונעוה לב
 יהיה לבו. כל המרמ' בני אדם ב' משאנו תנו
 לא ימנא אדם שיפיד עליו טוב' וסכל מלמד'
 עליו רע והכל מתרחקים מעליו לכסוף עם
 נכר תתברר ועם עקש תתפל. ההונך בדרך
 רעה לא יכעס כששומע שמדכנין אחריו מעשו
 הרעים שמחה לאיש במענה כיו ודבר בעתו
 מה טוב. המדבר עליו דברים טובים שאינם
 נמואים כך כך ודבר עליו דברים רעים שאינם
 נמואים כך נשאים ורוח וגשם אין איש מתהלל
 במתת שקר. אמר חכם א' כל מי שמשתח את
 האדם הו' בוראי שונאו וכל המבכה אותו והו
 אוהבו. פי אדם ששונא אותך רודף לשמוע
 עליו רעה וכששומעה הולך מיד ומודיע' לכל
 ואתה בשומעך עלבונך מבני אדם תחזור כך
 מדרכיך הרעים לדרכים טובים נמנאת שגי
 זה השונא חזרת למוטב. אימס אוהבך מכסה
 רעותך ואין הדבר מתגלה ותשוב לעשותו
 שנית נמנא שאוהבך זה לא עשה עמך טובה
 שכסה רעותך. אל תוכח לך פן ישאלך הובס
 לחכם ויאהבך. כשב' בני אדם מדברי ותכבס
 ביניהם זה נק' כבוד. אין אדם ניצל מן המיתה
 קטן וגדול עשיר ועני חכם ושוטה חנך ועבד
 כלם שותים כוס אח' כל מי שבוטח על י' הוא
 שיכנל. ברוך הנבר אשר יבטח ב'ו יהיה י'
 מבטחו. ברוך י' לעולם אמן ואמן. לשועתך
 קיויתי י' אין כמוך ב'ים י' ואין כמעשך :

פ"ו	תל	כ"ע	כ"ג	ולא"ע
חוק	חוק		הסופר	
חוק			בל	יחוק